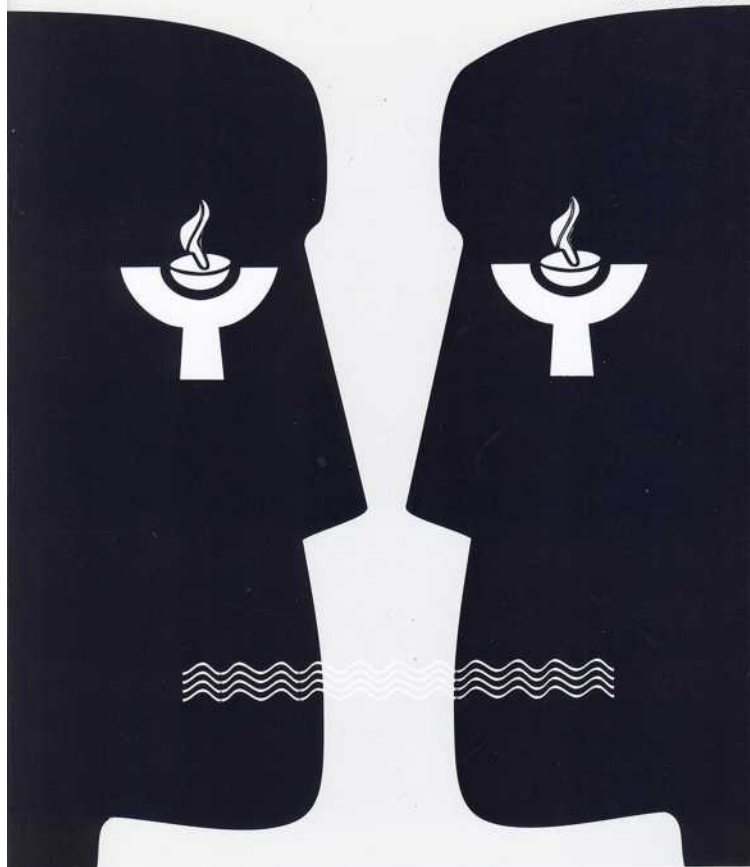

БЕОГРАДСКА ДЕФЕКТОЛОШКА ШКОЛА

1
2008

ISSN 0354-8759

ДРУШТВО ДЕФЕКТОЛОГА СРБИЈЕ
ФАКУЛТЕТ ЗА СПЕЦИЈАЛНУ ЕДУКАЦИЈУ И РЕХАБИЛИТАЦИЈУ

ОПШТА ПРОБЛЕМАТИКА

УДК 376.1 Примљено:
17.12.2007. Стручни чланак

ДРАГАН **РАПАИЋ**¹, ГОРАДАНА ОДОВИЋ¹,
ГОРАН **НЕДОВИЋ**¹, МАРИНЕЛА **ШЋЕПАНОВИЋ**²

¹Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију, Београд,

²Школа за основно и средње образовање са домом Вук Караџић, Сомбор

ШКОЛОВАЊЕ УЧЕНИКА ОМЕТЕНИХ У РАЗВОЈУ ПО РЕДОВНОМ НАСТАВНОМ ПРОГРАМУ У СРЕДЊИМ ШКОЛАМА

Интеграција, као појам, означава састављање делова у целину, употпуњење, уједињење или здруживање. Инклузија, појам новијег времена, значи укључење и углавном се везује за образовање. Промо- висање права деце са сметњама у развоју да се школују у редовним школама је доминантна идеја овог покрета.

У пројекту "Рехабилитација и развој људских ресурса на интегри- саној српско - мађарској тржишту рада", а у оквиру радног пакета "Развој и локализација едукативног материјала" Институт за дефектологију Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију спровео је "Примарно истраживање у регији Војводина" током 2006- 2009. Примарно истраживање обухватило је испитивање обима и врсте потреба за оспособљавањем и запошљавањем особа са инвалидитетом на територији Новог Сада, Бечеја и Сомбора у циљу откривања фактора системских грешака који онемогућавају, спречавају или успоравају процес оспособљавања или запошљавања особа са инвалидитетом. Део истраживања односио се на испитивање школовања ученика ометених у развоју у средњим школама којима је по редовном наставном плану и програму.

Истраживање је показало да у две средње школе иједној гимназији у Бечеју, до сада, ниједан ученик са сметњама у развоју није завршио школовање. У Новом Саду средње стручне школе на нивоу редовног програма до сада су завршили три ученика. Интересантно је податак да до сада ниједан ученик са сметњама у развоју није завршио гимназију иако се школско градиво гимназија заснива, преваходно, на интелектуалним способностима. Ово је могуће објаснити тиме,

да ови ученици желе и то пре да стекну конкретно стручно знање и да се након тога запосле.

УБечеју ни сада нема ученика ометених у развоју у средњим школама, док је у Новом Саду њих једанаест у средње стручним школама и у гимназији два.

ОПШТА ПРОБЛЕМАТИКА

3

Кључне речи: ученици ометени у развоју, средње редовне школе, редовни програм, инклузија

УВОД

Одговарајућа едукација представља предиктор успеха у смислу запошљавања, новчаних прихода и независности.

Кад се говори о особама са инвалидитетом у друштву најчешће постоји потреба да се те особе дефинишу у смислу њиховог инвалидитета, а у ствари добра едукација представља најбоље решење за дефинисање њих самих у смислу њихових способности.

За особе са инвалидитетом едукација има велики значај, јер у њиховом случају представља разлику између зависности од других и незапослености и независног живота и продуктивности.

ТЕОРИЈСКИ ОКВИРИ

1. Интеграција - инклузија

Интеграција, као појам, означава састављање делова у целину, употпуњење, уједињење или здруживање. Овај појам је израстао из рехабилитације која опет, у појмовном смислу, значи поновно оспособљавање, односно оспособљавање. "Ову, наизглед дихотомију, треба посматрати као концептуализацију у којој је рехабилитација предумов или средство интеграције. При томе, рехабилитација има јасно дефинисане процедуре, поступке, технике, средства итд. Она подразумева оспособљавање и интегрисање појединца најразличитије видове друштвеног организовања" (Рапаић Д. и сарадници, 2007).

"Инклузија, појам новијег времена, значи укључење и углавном се везује за један сегмент друштвеног организовања - образовање. Промовисање права деце са сметњама у развоју да се школују у редовним школама је доминантна идеја овог покрета" (Рапаић Д. и сарадници, 2007).

И интеграција и инклузија су у сагласју када су у питању маргиналне групе и њихова интеграција-инклузија. "У нашем друштвеном контексту маргиналне групе, до новијег времена, нису посебно означаване, већ су се под њима "подразумевали" они појединци који су остали на обали реке друштвених токова. То подразумевање се односило на особе са инвалидитетом (различите врсте и степена испољености) и особе са поремећајем у друштвеном понашању (опет различите врсте и степена испољености)" (Рапаић Д. и сарадници, 2007).

2. Школовање ученика ометених у развоју у европским државама

У неколико федералних држава Немачке, Закон у вези образовања прописује "рехабилитацију деце и младих особа са инвалидитетом у редовним и специјалним школама. Такав закон омогућава ученицима ометеним у развоју помоћ у њиховом напредовању кроз школовање у редовним школама" (Одовић Г., 2005).

Политика Владе Кипра има за циљ да "побољша и помогне интеграцију ученика ометених у развоју у редовни школски систем и омогући им да уз одређену помоћ расту и образују се са својим неинвалидним вршњацима. У случају ученика са тежим обликом инвалидитета локална и социјална интеграција је потпомогнута посебном едукативном помоћи коју пружају специјални или помоћни наставници запослени у редовним школама" (Одовић Г., 2005).

У Норвешкој је на снази »Закон о едукацији« и примењује се од 1999. године.

Фундаментални принцип овог Закона је да ученици којима имају потребу за специјалном помоћи и подршком треба да је добију, уколико је то могуће, у редовној школи и у разредима у оквиру редовне школе. "Сарадњи руководства школе са наставницима омогућава ученику да добије едукативне програме адаптиране према његовим способностима. Ако је институцији за дневну бригу или школи потребна додатна експертиза у смислу адаптираних програма са специјалним захтевима за поједине ученике неопходна је помоћ и подршка од Локалног едукативно - психолошког сервиса, Националног центра за истраживања у области специјалне едукације, или друга професионална помоћ" (Одовић Г., 2005).

Земље чланице ЕУ и земље кандидати настоје да развију политику у правцу инклузије ученика са посебним образовним потребама у редовне школе, обезбеђивања наставника који би пружали различит степен помоћи у смислу додатног особља, материјала, обуке у току рада и опреме. Тако политику о инклузији ученика са посебним образовним потребама можемо груписати на:

- земље које развијају политику и праксу прилагођену инклузији готово свих ученика у редовно образовање. Ово је потпомогнуто широким низом служби које су усмерене на редовну школу;
- земље које имају многоструке приступе инклузији. Оне нуде разне службе између два система (систем редовног образовања и систем специјалног образовања);
- земље у којима постоје два одвојена образовна система. Ученици са посебним потребама се обично школују по посебним програмима у специјалним школама или специјалним разредима редовних школа.

Генерално, велика већина ученика који су званично регистровани да имају посебне образовне потребе не прате редовни курикулум међу њиховим друговима без оштећења. Ови системи су (или су бар били до недавно) под различитим законодавством, са различитим законима за редовно и специјално образовање (Образовање ученика са посебним потребама у Европи, European Agency for Development in Special Need Education).

3. Школовање ученика ометених у развоју у Републици Србији

За школовање и професионално оспособљавање младих особа са инвалидитетом предвиђене су посебне школе, заводи или засебна одељења у редовним школама. Законом о средњој школи (Сл. гласник 23/2002) утврђена су права младих особа са инвалидитетом да се школују и стручно оспособљавају. Према одељку 3. става 1. члана II. Закона о средњој школи право грађана од општег интереса у средњем образовању и васпитању је и средње образовање и оспособљавање за рад ученика ометених у развоју.

II ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања је испитивање обима и врсте оспособљености и запошљавања особа са инвалидитетом на територији Новиог Сада, Бечеја и Сомбора. Такође, циљ истраживања је и откривање фактора системских грешака који онемогућавају, спречавају или успоравају процес оспособљавања или запошљавања особа са инвалидитетом.

III ЗАДАЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Да бисмо постигли циљ истраживања било је неопходно операционализовачљиво и извршити следеће задатке:

- прикупити податаке о средњим школама - гимназијама са редовним програмом у којима се евентуално школују ученици са сметњама у развоју,
- прикупити податаке о средњим школама које раде по програму за ученике са сметњама у развоју,
- прикупити податке о ученицима са сметњама у развоју који су у завршним

- разредима средње школе-гимназијама са редов- ним програмом и онима који су их завршили,
- прикупити податке о ученицима који су завршили средњу школу и који суу завршним разредима, које раде по програмо- му за ученике са сметњама у развоју, ПРОБЛЕМАТИКА
  - прикупити податке од послодаваца о тренутној упослености особа са инвалидитетом и перспективама њиховог запошљава- ња.

IV МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

1. Узорак

Узорак чине особе са инвалидитетом (особе са менталном ретар- дацијом, глувоћом, слепоћом и моторичким поремећајима) из Новог Сада, Бечеја и Сомбора који имају статус особа које траже посао. Узо- рак, такође, чине предузећа у државном и приватном сектору.

2. Време истраживања

Примарно истраживање је обављено у током 2006 - 2007. годи- не.

3. Место истраживања

Истраживање је спроведено на територији Новог Сада, Бечеја и Сомбора.

4. Обрада података

Прикупљени подаци су сортирани, табеларно приказани, стати- стички и квалитетивно анализирани и интерпретирани.

V РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА СА ДИСКУСИЈОМ

СТРУКТУРА СРЕДЊЕШКОЛСКИХ И ГИМНАЗИЈСКИХ ПРОГРАМА У БЕЧЕЈУ

Табела бр. 1

Р.бр.	Назив школе	Програм	Трајање програма CCC
1.	Економско-трговинска школа	Редован	3-4 године
2.	Техничка школа-Бечеј	Редован	3-4 године
3-	Гимназија "Вељко Петровић"	Редован	4 године

Из табеле 1 можемо видети структуру средњешколских и гимна- зијских програма у Бечеју. Реч је, дакле, о редовним програмима који се реализују у две средње школе и једној гимназији. Средње школе имају програме у трогодишњем и четворогодишњем трајању. Помену- те средње школе су различитих профила (економског и техничког), чиме се проширује лепеза понуђених смерова-занимања, и избегава дуплирање капацитета и конфликт интереса између школа. Смерови са четворогодишњим трајањем, омогућавају упис на факултет.

СТРУКТУРА СМЕРОВА - РЕДОВНИХ СРЕДЊЕШКОЛСКИХ ПРОГРАМА И ГИМНАЗИЈЕ У БЕЧЕЈУ

Табела бр. 2

Р. бр.	Назив школе	Смерови и програми	Укупно смерова - програма
Х.		IV. Економски и финансиј-ски техничар, пословни администратор и финансиј-ски администратор III. Кувар, Конобар, Посластичар, Трговац	На нивоу четворогодишњих програма - три смера На нивоу трогодишњих програма - четири смера
2.	Техничка школа-Бечеј	IV. Машински техничар, Електро-техничар, III. Машинство и обрада метала, Електро смер, Мушки фризер, Женски фризер.	На нивоу четворогодишњих програма-два смера На нивоу трогодишњих програма-четири смера
3-		IV. Друштвено-језички, Природно математички.	На нивоу четворогодишњих програма - два смера

Укупан број смерова и програма, као и дужина њиховог трајања, приказани су у табели 2. На нивоу четворогодишњих програма у Економско-трговинској школи заступљени су смерови економско- пословних и финансијских администратора док су трогодишњи програми усмерени на услуге. Дакле, Економско-трговинска школа има три смера на нивоу четворогодишњих програма и четири смера на нивоу трогодишњих програма. Техничка школа, на нивоу четворогодишњег образовања нуди занимања електро-машинске струке, док на нивоу трогодишњих програма нуди програме из домена услуга, електро и обраде метала. Значи, Техничка школа на нивоу четворогодишњих програма има два смера, а на нивоу трогодишњих програма четири смера. Гимназија има класична два програма у трајању од четири године. У Бечеју је, дакле, на располагању седам смерова са четворогодишњим програмима и осам смерова са трогодишњим програмима. Реч је, о укупно петнаест смерова-програма.

**БРОЈ УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ КОЈИ СУ ДО
САДА ЗАВРШИЛИ РЕДОВНУ СРЕДЊУ ШКОЛУ
- ГИМНАЗИЈУ У БЕЧЕЈУ**

Табела бр. 3

Р.бр.	Назив школе	Број ученика-смерови и програми
1.	Економско-трговинска школа	Ни један
2.	Техничка школа-Бечеј	Ни један
3-	Гимназија Бечеј	Ни један

Сасвим је видљиво, из табеле 3 да у две средње школе и једној гимназији у Бечеју, до сада, ни један ученик са сметњама у развоју, није завршио школовање.

**СТРУКТУРА И БРОЈ УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У ЗАВРШНИМ
РАЗРЕДИМА РЕДОВНИХ СРЕДЊИХ ШКОЛА
- ГИМНАЗИЈЕ У БЕЧЕЈУ**

Табела бр. 4

р.бр.	Назив школе	Структура сметње, број ученика и смер
1.	Економско-трговинска школа	Ни један
2.	Техничка школа-Бечеј	Ни један
3-	Гимназија Бечеј	Ни један

Тренутно, ни у једној средњој школи и гимназији, се не налази на школовању ни један ученик са сметњама у развоју.

СТРУКТУРА СРЕДЊЕШКОЛСКИХ И ГИМНАЗИЈСКИХ ПРОГРАМА У НОВОМ САДУ

Табела бр. 5

Р.бр.	Назив школе	Програм	Трајање програма
1.	Средња школа "Светозар Милетића"	Редован	3-4 године
2.	Саобраћајна школа "Пинки"	Редован	3-4 године
3-	Електротехничка школа "Михаило Пу- пин"	Редован	3-4 године
4-	Гимназија "Исидора Секулић"	Редован	4 године
5-	Гимназија "Светозар Марковић"	Редован	4 године
6.	Гимназија "Ј. Јовановић-Змај"	Редован	4 године
7-	Гимназија "Лаза Костић"	Редован	4 године
8.	Школа за дизајн "Богдан Шупут"	Редован	4 године
9-	Медицинска школа "7 април"	Редован	4 године
10.	Средња машинска школа	Редован	3-4 године
11.	Техничка школа "Павле Савић"	Редован	4 године

Из табеле бр. 5 се може видети да у Новом Саду постоји седам средњих школа и четири гимназије. Све школе раде по редовном програму у трајању од 3 до 4 године и омогућавају ученицима стицање трећег и четвртог степена стручне спреме. Постоји различита структура профила средњих школа, што са две гимназије пружа различите могућности избора потенцијалним ученицима. Њима је отворена могућност стицања звања квалификованог радника након трогодишњег образовања и стицања звања техничар након четворогодишњег образовања или четворогодишњег образовања као услов за упис на факултет и стицање високе стручне спреме.

СТРУКТУРА СМЕРОВА - РЕДОВНИХ СРЕДЊЕШКОЛСКИХ ПРОГРАМА И ГИМНАЗИЈА У НОВОМ САДУ

Табела бр. 6

р.бр.	Назив школе	Смерови и програми	Укупно смерова — програма
1.	Средња школа "Светозар Милетић"	IV. Економски техничар, Биротехничар, Финансијски техничар, Трговински техничар, Угоститељски техничар, Кулинарски техничар, Туристички техничар III. Трговац, Конобар, Кувар, Посластичар	На нивоу четворогодишњих програма — осам смерова На нивоу трогодишњих програма — четири смера
2.	Саобраћајна школа "Пинки"	IV. Техничар друског саобраћаја, Техничар за безбедност саобраћаја, Техничар унутрашњег транспорта, Саобраћајно-транспортни техничар, Техничар вуче, Техничар техничко-колска делатност, Наутички техничар, Техничар ПТТ-саобраћаја. III. Возач моторних возила, Руковалац средствима унутрашњег транспорта, Кондуктер у железничком саобраћају	На нивоу четворогодишњих програма — осам смерова На нивоу трогодишњих програма — три смера
3-	Електротехничка школа "Михаило Пупин"	IV. Електротехничар (ЕТ) рачунара, ЕТ аутоматике, ЕТ радио и видео технике, ЕТ телекомуникације, ЕТ електронике, ЕТ за расхладне и термичке уређаје, ЕТ за енергетике, ЕТ за електронику на возилима III. Електромеханичар, Аутоелектричар, Електронсталатер, Електромонтер мреже, Монтер ТГ мреже, Електромеханичар за машине и опрему.	На нивоу четворогодишњих програма — осам смерова На нивоу трогодишњих програма — шест смерова Укупно: четрнаест смерова

4-	Гимназија "Исидора Секулић"	Природно математички смер Друштвено језички смер	На нивоу четворогодишњих програма-два смера
5-	Гимназија "Светозар Марковић"	Природно математички смер Друштвено језички смер	На нивоу четворогодишњих програма-два смера
6.	Гимназија "Ј. Јовановић-Змај"	Природно математички смер Друштвено језички смер	На нивоу четворогодишњих програма-два смера
7-	Гимназија "Лаза Костић"	Природно математички смер Друштвено језички смер	На нивоу четворогодишњих програма-два смера
8.	Школа дизајна "Богдан Шу-пут"	IV. Ликовни техничар, Техничар дизајна графике, Техничар дизајна ентеријера, Техничар дизајна амбалаже	На нивоу четворогодишњих програма-четири смера
9-	Медицинска школа "7. април"	IV. Медицинска сестра - техничар, Педијатријска сестра - техничар, гинеколошко акушерска сестра, Стоматолошка сестра - техничар, оглед, Зубни техничар, Лабораторијски техничар, Козметички техничар, Физиотерапеутски техничар	На нивоу четворогодишњих програма-девет смера
10.	Средња машинска школа	IV. Машински техничар, Машински техничар за компјутерско конструисање, Машински техничар за моторна возила, Техничар мерне и регулационе технике, Техничар за компјутерско управљање III. Механичар пољопривредне механизације, Механичар гаса и пнеумоенергетских постројења, Механичар грејне и расхладне технике оператер, Машинске обраде (пилот), Аутолимар, Бравар, Аутомеханичар, Инсталатер, Машинбравар, Механичар радних машина	На нивоу четворогодишњих програма-пет смерова На нивоу трогодишњих програма-десет смерова
11.	Техничка школа "Павле Савић"	Техничар за заштиту животне средине	На нивоу четворогодишњих програма-један смер

9

Табела бр.6 приказује структуру смерова и дужину трајања програма за сваку школу посебно. Средње школе пружају велики број смерова-програма на нивоу трогодишњих и четворогодишњих програма, а гимназија уобичајена два смера. Велики број смерова-програма постоји у свим средњим школама: у Средњој школи "Светозар Милетић", Саобраћајној, Електротехничкој школи, Школи за дизајн, Средњој медицинској школи и Средњој машинској школи, а у Техничкој школи "Павле Савић" један смер. Према томе, у Новом Саду има 50 програма-смерова у четворогодишњем трајању; 23 програма у трогодишњем трајању што чини укупно 73 програма-смера.

БРОЈ УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ КОЛИ СУ ДО САДА ЗАВРШИЛИ
РЕДОВНУ СРЕДЊУ ШКОЛУ
- ГИМНАЗИЈУ У НОВОМ САДУ

Табела бр. 7

р.бр.	Назив школе	Број ученика-смерови и програми
1.	Средња школа "Светозар Милетић"	Није вођена евиденција
2.	Саобраћајна школа "Пинки"	Ни један
3-	Електротехничка школа "Михаи- ло Пупин"	Ни један
4-	Гимназија "Исидора Секулић"	Ни један
5-	Гимназија "Светозар Марковић"	Ни један
6.	Гимназија "Ј.Јовановић-Змај"	Није вођена евиденција
7-	Гимназија "Лаза Костић"	Нема података
8.	Школа за дизајн "Богдан Шупут"	Два
9-	Медицинска школа "7 април"	Физиотерапеутски техничар (i)
10.	Средња машинска школа	Ни један
11.	Техничка школа "Павле Савић"	Нема података

10

Подаци представљени у табели 7 показују броју ученика са сметњама у развоју који су до сада завршили школу; смер и ниво савладаног школског програма. Према подацима у табели 4. два ученика су завршила Школу за дизајн "Богдан Шупут", а један ученик је завршио Медицинску школу на нивоу четворогодишњег програма, смер физиотерапеутски техничар. Иако се градиво гимназија заснива на интелектуалним способностима ниједан ученик са сметњама у развоју није завршио ове школе у Новом Саду.

СТРУКТУРА И БРОЈ УЧЕНИКА СА СМЕТЊАМА У РАЗВОЈУ У
ЗАВРШНИМ РАЗРЕДИМА РЕДОВНИХ СРЕДЊХ ШКОЛА
- ГИМНАЗИЈА У НОВОМ САДУ

Табела бр. 8

р.бр.	Назив школе	Структура сметње, број ученика и смер
1.	Средња школа "Светозар Милетић"	Моторички поремећај (4); Економски техничар (2), Биротехничар (i), Кувар (1)
2.	Саобраћајна школа "Пинки"	Ни један
3-	Електротехничка школа "Михаило Пупин"	Ни један
4-	Гимназија "Исидора Секулић"	Ни један
5-	Гимназија "Светозар Марковић"	Слепоћа (1); Мишићна дистрофија (1)
6.	Гимназија "Ј.Јовановић-Змај"	Нема података
7-	Гимназија "Лаза Костић"	Моторички поремећај (2);
8.	Школа за дизајн "Богдан Шупут"	Глувоћа и наглувост (2); Ликовни техничар
9-	Медицинска школа "7. април"	Слабовиди (2), Моторички поремећаји (i), Глуви-наглуви (2)-У завршном разреду (i).
10.	Средња машинска школа	Ни један
11.	Техничка школа "Павле Савић"	Ни један

Структура и број ученика са сметњама у развоју у средњим школама и гимназијама у Новом Саду приказана је у табели 8. Резултати показују да се у завршним разредима следећих школа образују ученици са сметњама: Средња школа "Светозар Милетић" има четири ученика са моторичким поремећајима; Школа за дизајн "Богдан Шупут" два ученика са оштећењем слуха, Медицинска школа "7. април" има два слабовида ученика, једног ученика са моторичким поремећајима, два ученика са оштећењем слуха - један у завршном разреду. Гимназија "Светозар Марковић" у завршном разреду има једног ученика са оштећењем вида и једног ученика са мишићном дистрофијом и гимназија "Лаза Костић" има два ученика са моторичким поремећајима. У саобраћајној, електротехничкој, машинској и техничкој школи као и у гимназији "Исидора Секулић" и гимназији "Ј. Јовановић - Змај" нема ученика ометених у развоју у завршним разредима. Подаци указују на промену њихове дистрибуције (у школама) и врсти сметње у развоју. Две гимназије, које до сада нису имале ни једног ученика са сметњама у развоју, сада имају четири. Сви идентификовани ученици су са сметњама моторичког развоја. Средња техничка школа и Средња медицинска школа "Др Ружица Рип" и даље немају ни једног ученика са сметњама у развоју.

ВИЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Структура програма средњих школа и гимназија у Бечеју указује да се редовни програми реализују у две средње школе и једној гимназији што представља знатно мањи број школа у односу на Нови Сад где се образовање одвија у шест средњих школа и две гимназије. Све школе у Бечеју и Новом Саду омогућавају ученицима стицање трећег и четвртог степена стручне спреме. Анализа смерова и програма, као и дужина њиховог трајања указује да потенцијалним ученицима на располагању стоји укупно петнаест смерова-програма у средњим школама и гимназијама у Бечеју док у

Новом Саду у средњим школама и гимназијама стоји на располагању укупно 73 програма-смера. У поређењу са Бечејем то је далеко већи избор што је и очекивано обзиром да је Нови Сад административни, образовни и културни центар Војводине.

У две средње школе и једној гимназији у Бечеју, до сада, ни један ученик са сметњама у развоју, није завршио школовање што није случај када се ради о средњим школама у Новом Саду. Средњу школу на нивоу редовног програма до сада су завршила: два ученика - Школа за дизајн, а један ученик Медицинску школу-смер физиотерапеутски техничар на нивоу четворогодишњег програма. Интересантан је податак да до сада ниједан ученик са сметњама у развоју није завршио ниједну од две гимназије иако се школско градиво гимназија заснива, превасходно, на интелектуалним способностима. Ово је могуће објаснити тиме да ови ученици желе што пре стекну конкретно стручно звање и да се запосле.

У Бечеју се линија континуитета наставља када је реч о школовању ученика ометених у развоју у средњим школама, јер тренутно, ни у једној средњој школи и гимназији нема на школовању ни једног ученика са сметњама у развоју, док се у Новом Саду ситуација мења у њихову корист. Структура и број ученика са сметњама у развоју у средњим школама и гимназији у Новом Саду указује на промену њихове дистрибуције (у школама) и врсти сметње у развоју. У завршним разредима: Средње школе "Светозар Милетић" има четири ученика са моторичким поремећајима; Школе за дизајн "Богдан Шупут" два ученика са оштећењем слуха; Медицинске школе "7-април" има два слабовида ученика, једног ученика са моторичким поремећајима, два ученика са оштећењем слуха од којих је један у завршном разреду. Такође, Гимназија "Светозар Марковић" у завршном разреду има два ученика (једног ученика са оштећењем вида и једног ученика са мишићном дистрофијом).

ЛИТЕРАТУРА

1. Закон о средњој школи, Службени гласник Републике Србије бр. 23/2002
2. Недовић, Г., Рапаић, Д., Одовић, Г. (2006): Процена оптерећености ученика оболелих од церебралне парализе, Образовни рефлекс, Биро за унапређивање образовања, Скопље
3. Образовање ученика са посебним потребама у Европи, тематско издање, European Agency for Development in Special Need Education, доступно на <http://www.european-agency.org>
4. Одовић, Г. (2005): Професионално оспособљавање особа са моторном инвалидношћу, Зборник резимеа, Сабор дефектолога Заједнице Србија и Црна Гора 2005., стр.93 - 94, Херцег Нови
5. Одовић, Г., Недовић, Г. (2006): Ниво информисаности ученика са моторичким поремећајима о избору занимања, Зборник резимеа, Међународни конгрес «Мултидисциплинарни приступ у специјалној едукацији и рехабилитацији», Београд, 15 - 17. 9., стр. 194
6. Рапаић, Д. и др. (2005): Школовање ученика са моторичким поремећајима, монографија, Катедра за соматопедију, Дефектолошки Факултет, Универзитет у Београду, Београд
7. Рапаић, Д., Недовић, Г., Одовић, Г., Илић, С. (2007): Интеграција - инклузија: Парадигма или сагласје, Дани дефектолога Србије, Врњачка Бања., стр. 65.
8. Рапаић, Д., Недовић, Г., Еминовић, Ф. (2007): Инклузија: идеја-покрет- идеал Дани дефектолога Србије, Врњачка Бања., стр. 64.
9. Рехабилитација и развој људских ресурса на интегрисаном српско - мађарском тржишту рада", радни пакет "Развој и локализација едукативног материјала" Институт за дефектологију Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију
10. Трнавац, Д., Гмизовић, М., Одовић, Г., Миљеновић, Р. (2004): Професионална оријентација особа са инвалидитетом, Зборник резимеа, Дани дефектолога Србије и Црне Горе, стр. 37-38, Врњачка Бања
11. Чукић, Р., Одовић, Г., Стошљевић, М. (2006): Основношколски наставни програми као предуслов професионалног оспособљавања, Зборник резимеа, Дани дефектолога Србије и Црне Горе, Врњачка Бања, 15 - 19. 1., стр.138 - 139

EDUCATION OF DISABLED PUPILS III REGULAR HIGH SCHOOLS

DRAGAN RAPAIC, GORADANA ODOVIC, GORAN NEDOVIC Faculty of Special Education and Rehabilitation,
Belgrade MARINELA SCEPANOVIC School for primary and secondary education "Vuk Karadzic" Sombor

ОПШТА ПРОБЛЕМАТИКА

13

SUMMARY

Education is very important for person with disabilities. Education represents difference between independent, productive life and dependent life and unemployment.

Integration means parts composing in whole, incorporation or fusion. Inclusion is concept of new period and it is very close to education. Dominant idea of this movement is promotion of education pupils with disabilities in regular school.

Institut of special education and rehabilitation worked in project "Rehabilitation and development of human resources on the integrated Serbian - Hungarian labour market", and specially guided primary and secondary research. One part of primary research was focusing on schooling of pupils with disabilities in regular schools.

Research resultats showed that there were no pupils with disabilities in any secondary school and "gymnasium" in Becej. Three pupils with disabilities finished education in regular schools in Novi Sad. Interresting data is that no one pupils with disabilities educated in "gymnasium" although its curriculum based on intellectually abilities. This data we can explain that pupils wants to receive concrete scholarship and ultimately employ.

In secondary schools in Becej there are no pupils with disabilities in regular school to this day while in Novi Sad there are eleven pupils with disabilities in secondary school and two pupils in "gymnasiums".

Key words: pupils with development disabilities, secondary regular schools, regular curriculums, inclusion.